

ตามรอยแนวคิดของความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์
ของราชอาณาจักรไทยในอดีตช่วงก่อนกรุงสุโขทัย*
FOLLOWING THE CONCEPT OF PROPERTY DAMAGE IN THE KINGDOM
OF THAILAND BEFORE THE SUKHOTHAI PERIOD

พระครูธรรมธรรสฐาพร ปภสฺสโร,
พงษ์ธวัช พรหมะวัน, ธวัช แยมป์ว

Pharkruthammathorn Sathaphorn Pabhassaro,
Pongtawas Prommawan, Thawach Yaempiw

วัดมหานาม อ่างทอง

Wat Mahanam, Ang Thong

Corresponding Author E-mail: cheawlitcanmni@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มุ่งวิเคราะห์วิวัฒนาการของความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ในระบบกฎหมายไทย โดยเน้นการสืบค้นรากฐานทางความคิดและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองทรัพย์สินของบุคคลในสมัยก่อนกรุงสุโขทัย ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ดินแดนอุษาคเนย์ได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมอินเดีย ทั้งในด้านศาสนา การปกครอง และกฎหมาย ผ่านคัมภีร์ธรรมศาสตร์ และคัมภีร์ธรรมสัทถัม ซึ่งถือเป็นแหล่งรวบรวมหลักธรรม จารีต และแนวคิดว่าด้วยความยุติธรรมในสังคมเกษตรกรรม คัมภีร์ธรรมสัทถัมได้บัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการทำให้ทรัพย์สินของผู้อื่นเสียหายไว้อย่างเป็นระบบ โดยจำแนกสาเหตุแห่งความเสียหายออกเป็นสามประการ ได้แก่ การกระทำของบุคคล การกระทำของสัตว์ และความเสียหายจากทรัพย์สินของผู้อื่น ทั้งนี้ การลงโทษมิได้มุ่งหมายถึงการทำให้โทษทางร่างกาย แต่เน้นการชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามมูลค่าความเสียหายจริง อันสะท้อนแนวคิดแห่งความยุติธรรมเชิงเยียวยาและหลักมนุษยธรรมในทางกฎหมาย นอกจากนี้ คัมภีร์ยังบัญญัติข้อยกเว้นความรับผิด เช่น ความเสียหายจากเหตุสุดวิสัย หรือการกระทำเพื่อความจำเป็น ซึ่งแสดงถึงการคำนึงถึงบริบททางสังคมและศีลธรรมในการตัดสิน ทรัพย์สินที่ได้รับความคุ้มครองส่วนใหญ่ได้แก่ พืชผล ปศุสัตว์ และที่ดิน ซึ่งเป็นทรัพย์สินสำคัญต่อการดำรงชีพของมนุษย์ พร้อมทั้งมีการรับรองกรรมสิทธิ์โดยใช้หลักฐานเอกสารและเครื่องหมายแสดงเขตแดน อันเป็นรากฐานสำคัญของแนวคิดเรื่องกรรมสิทธิ์ในกฎหมายไทยยุคต่อมา เมื่อเปรียบเทียบกับคัมภีร์มานวธรรมศาสตร์ ที่มุ่งลงโทษทางศาสนา จะเห็นว่า ธรรมสัทถัม

* Received October 4, 2025; Revised October 20, 2025; Accepted October 28, 2025

ให้ความสำคัญกับการไกล่เกลี่ย เยียวยา และรักษาความสมานฉันท์ในสังคมมากกว่า โดยสรุป การศึกษาค้นคว้านี้ชี้ให้เห็นว่าการกำหนดความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ในสมัยโบราณ มิได้มุ่งลงโทษผู้กระทำ หากแต่เน้นการเยียวยาความเสียหายและธำรงความสมดุลของสังคม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของพัฒนาการกฎหมายว่าด้วยทรัพย์สินและความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ในระบบกฎหมายไทยปัจจุบัน

คำสำคัญ: ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์; ราชอาณาจักรไทย; สมัยก่อนกรุงสุโขทัย

Abstract

This study aimed to analyze the evolution of the offense of causing damage to property within the Thai legal system, emphasizing the exploration of its conceptual foundations and the legal principles related to the protection of individual property in the pre-Sukhothai period. During this era, the Southeast Asian region was profoundly influenced by Indian civilization in the fields of religion, governance, and law, as reflected through the Dharmasastra and Dharmasattham scriptures, which compiled moral, customary, and legal doctrines concerning justice in agrarian societies. The Dharmasattham established systematic rules governing liability for damage to another's property, classifying causes of damage into three categories: acts committed by humans, acts caused by animals, and damage resulting from other property. Punishment under this system did not focus on corporal penalties but rather on compensation according to the actual value of the damage, embodying the concept of restorative justice and humanitarian principles in law. Moreover, the scripture recognized exceptions to liability, such as damage arising from force majeure or acts committed out of necessity, thereby demonstrating a sensitivity to social and moral contexts in adjudication. The properties protected under this system mainly included crops, livestock, and land-assets essential to human livelihood along with the recognition of ownership through documentary evidence and boundary markers. These principles formed the foundation of the later Thai legal conception of ownership. In comparison, the Manusmṛiti (Laws of Manu) emphasized religious punishment, whereas the Dharmasattham placed importance on mediation, compensation, and the preservation of social

harmony. In conclusion, this study revealed that the formulation of the offense of causing damage to property in ancient times did not aim to punish the offender but rather to restore loss and maintain social equilibrium. Such principles became the foundational basis for the development of property law and property-related offenses in the modern Thai legal system.

Keywords: Damage to Property Offense; Kingdom of Thailand; Pre-Sukhothai Era

บทนำ

ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์เป็นความผิดทางอาญาที่มีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามระบบกฎหมายไทยปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นการคุ้มครองทั้งสิทธิทางเศรษฐกิจและศักดิ์ศรีของเจ้าของทรัพย์ (คนพล จันทน์หอม, 2565) หลักการดังกล่าวสะท้อนแนวคิดของกฎหมายอาญาที่มุ่งป้องกันความเสียหายต่อทรัพย์สินซึ่งเป็นรากฐานของการดำรงชีวิตและความมั่นคงทางสังคม (กิตติศักดิ์ ปรกติ, 2560) ทว่าการกำหนดลักษณะของความผิดนี้ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน หากแต่เป็นผลจากการสั่งสมพัฒนาการทางความคิดด้านกฎหมายที่ยาวนานตั้งแต่สมัยโบราณ การทำความเข้าใจที่มาของแนวคิดเรื่อง การทำให้เสียทรัพย์ จึงมีคุณค่าอย่างยิ่งในการอธิบายวิวัฒนาการของกฎหมายอาญาไทยในเชิงประวัติศาสตร์

เมื่อย้อนกลับไปยังสมัยก่อนกรุงสุโขทัย ดินแดนไทยได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมอินเดียทั้งในด้านศาสนา การปกครอง และกฎหมาย โดยเฉพาะคัมภีร์ธรรมศาสตร์ (Dharmasastra) และคัมภีร์ธรรมสัทถัม (Dharmasattham) ซึ่งเป็นรากฐานของแนวคิดทางกฎหมายและศีลธรรมในสังคมเกษตรกรรม (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2525; ประมูล สุวรรณศร, 2550) แนวคิดในคัมภีร์เหล่านี้เน้นว่ากฎหมายกับธรรมะเป็นสิ่งเดียวกัน การกระทำความผิดจึงไม่เพียงเป็นการละเมิดทรัพย์สิน แต่เป็นการกระทบต่อความสมดุลทางศีลธรรมของสังคมด้วย (ทวีเกียรติ มินะกะนิษฐ์, 2552) การศึกษาความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์จากคัมภีร์ธรรมสัทถัมจึงช่วยให้เข้าใจว่า กฎหมายในอดีตมุ่งเน้นการเยียวยา มากกว่าการลงโทษ ซึ่งเป็นแนวคิดที่แตกต่างจากระบบกฎหมายอาญาสมัยใหม่

หลักฐานทางประวัติศาสตร์และจารึกในภูมิภาคสุวรรณภูมิยังแสดงให้เห็นถึงการใช้นโยบายการชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามมูลค่าทรัพย์สินที่เสียหาย แทนการลงโทษทางร่างกาย ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดแห่งความยุติธรรมเชิงเยียวยา (Restorative Justice) และหลักมนุษยธรรมในทางกฎหมาย (ชาคริต อนันทราวัน, 2556; คณิต ณ นคร, 2551) นอกจากนี้ การจำแนกประเภทของทรัพย์ การกำหนดเขตกรรมสิทธิ์ และการใช้พยานหลักฐานเอกสารในคดีทรัพย์ ล้วนเป็นรากฐานที่สืบทอดมาสู่ระบบกฎหมายไทยยุคต่อมา (แสง บุญเฉลิมวิภาส

และอธิราช ตันบุญเจริญ, 2567) การศึกษารากเหง้าเหล่านี้จึงเป็นการฟื้นคืนความเข้าใจต่อโครงสร้างทางนิติธรรมและวัฒนธรรมกฎหมายของสังคมไทยดั้งเดิม

ด้วยเหตุนี้ บทความเรื่อง ตามรอยแนวคิดของความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ของราชอาณาจักรไทยในอดีตสมัยก่อนกรุงสุโขทัย จึงมุ่งศึกษาพัฒนาการของแนวคิดทางกฎหมายเกี่ยวกับความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ โดยย้อนสำรวจถึงรากฐานทางศาสนาและวัฒนธรรมที่หล่อหลอมแนวคิดเรื่องสิทธิ กรรมสิทธิ์ และความรับผิดชอบทางสังคม ทั้งนี้ เพื่อชี้ให้เห็นว่ากฎหมายไทยมิได้เป็นเพียงการรับแบบตะวันตก หากแต่มีรากทางภูมิปัญญาและศีลธรรมจากอารยธรรมตะวันออก อันเป็นฐานสำคัญของการพัฒนากฎหมายไทยให้มีความยุติธรรมเชิงมนุษยธรรมควบคู่ไปกับหลักนิติรัฐในปัจจุบัน

สมัยก่อนกรุงสุโขทัยและอาณาจักรใกล้เคียง

ราชอาณาจักรไทยตั้งอยู่บริเวณภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งปัจจุบันประกอบด้วยสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม มาเลเซีย สาธารณรัฐอินโดนีเซีย และสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ภูมิภาคดังกล่าวมีประวัติศาสตร์และความเป็นมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานกว่าหลายศตวรรษ ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นถึงความเจริญทางด้านสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรม วิวัฒนาการด้านสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในสมัยโบราณที่แสดงให้เห็นถึงกิจกรรมของมนุษย์ที่ทำให้เกิดมาตรการในการควบคุมสังคมเพื่อให้เกิดความสงบสุข อันมีอิทธิพลต่อการกำหนดความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ในสมัยก่อนกรุงสุโขทัย (คณิต ณ นคร, 2551)

กฎหมายสมัยก่อนกรุงสุโขทัยและอาณาจักรใกล้เคียง

ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ มีแนวคิดและประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน เนื่องจากดินแดนในราชอาณาจักรไทยมีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีดินที่อุดมสมบูรณ์ อีกทั้งมีสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงทำให้หลายชาติพันธุ์ที่รวมตัวขึ้นเป็นสังคมอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในดินแดนแห่งนี้ รวมทั้งบรรพบุรุษของชนชาติไทยตั้งแต่สมัยยุคหินเก่า ยุคหินกลาง และยุคหินใหม่ แต่ในยุคโลหะเป็นยุคที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับสังคมเมืองมากที่สุด สังเกตได้จากการใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ในการดำรงชีวิตการผลิตและใช้เครื่องประดับ การสร้างคูน้ำล้อมรอบชุมชนโดยใช้กำลังพล ปรากฏการณ์เหล่านี้ แสดงให้เห็นว่ามีการใช้ทรัพย์สินในการดำรงชีพของมนุษย์ ประกอบกับปรากฏลักษณะของสังคมชุมชนที่มีความเจริญ มีระเบียบแบบแผนในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า มนุษย์มีภูมิปัญญาในการจัดสรรทรัพยากรน้ำ เพื่อดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจแล้ว (จิตติ ติงศักดิ์, 2553)

ช่วงก่อนการปฏิรูปกฎหมาย ดินแดนราชอาณาจักรไทยได้รับอิทธิพลทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อในด้านศาสนาจากอารยธรรมอินเดีย โดยรับผ่านทางดินแดนใกล้เคียงจากติดต่อค้าขายและการทำสงคราม ซึ่งปรากฏหลักฐานในคัมภีร์ชาดกของพระพุทธศาสนา เช่น คัมภีร์มหานิทเทส คัมภีร์อรรถศาสตร์ มหาชนกชาดก มหาภาพัรณายณะ และจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมถึงดินแดนราชอาณาจักรไทยได้รับอิทธิพลทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมจากอารยธรรมอินเดีย มีการตั้งสมมติฐานขึ้นโดยนักประวัติศาสตร์ชาติตะวันตก ได้แก่ การทำสงครามในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ที่ทำให้ชาวกลิงคราชผู้หลบหนีมาตั้งถิ่นฐานและเผยแพร่วัฒนธรรมอินเดียในภูมิภาคนี้ (ชัชพล ไชยพร, 2561) อีกทั้งสมมติฐานจากการที่พ่อค้าชาวอินเดียเข้ามาค้าขายและอาศัยอยู่ร่วมกันกับชนพื้นเมืองในดินแดนแห่งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทองคำจากภูมิภาคนี้จนมีคำกล่าวที่ดินแดนแห่งนี้เป็นดินแดนสุวรรณภูมิ หรือสมมติฐานที่พราหมณ์หรือพระเจ้าเข้ามา โดยพบหลักฐานการจารึกที่เป็นจารึกภาษาสันสกฤต ซึ่งเป็นภาษาของชนชั้นสูงและเป็นผู้ที่มีความรู้โดยปัจจัยทั้งหมดมีความเป็นไปได้สูงทั้งสิ้น (ชัย เรื่องศิลป์, 2527) เมื่อประชากรมีจำนวนเพิ่มขึ้นปัญหาด้านการบริหารจัดการและการควบคุมประชาชนย่อมเกิดตามมา ผู้นำในแว่นแคว้นต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องแสวงหากลไกในการปกครองเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย แนวคิดการปกครองแบบเทวราช ซึ่งได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมอินเดีย จึงถูกนำมาใช้เป็นหลักการพื้นฐานในการจัดระเบียบสังคมและการใช้อำนาจ โดยถือว่ากษัตริย์เป็นสมมติเทพ ผู้ทรงมีสถานะสูงส่งเหนือบุคคลทั่วไป และได้รับสิทธิในการปกครองโดยชอบธรรมผ่านการสืบสายเลือด (ชาคริต อนันทรวัน, 2556)

แนวคิดดังกล่าว ไม่เพียงมีผลต่อระบบการเมืองและสังคมเท่านั้น หากยังขยายผลไปถึงระบบกฎหมายของดินแดนต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งในดินแดนไทยด้วย โดยเฉพาะการรับแนวคิดจาก คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ (Dharmasastra) ซึ่งถือเป็นหลักกฎหมายศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาฮินดูที่วางหลักการว่าด้วยหน้าที่ของชนชั้นต่าง ๆ และความยุติธรรมทางศีลธรรมในสังคม ในบรรดาคัมภีร์ทั้งหลาย คัมภีร์มานวธรรมศาสตร์ (Manusmṛti หรือ Laws of Manu) นับเป็นคัมภีร์ที่มีอิทธิพลสูงสุด เนื่องจากเป็นแหล่งรวมหลักจริยธรรมและแนวคิดว่าด้วยการใช้อำนาจของกษัตริย์ การปกครองรัฐ และการดำรงระเบียบทางสังคม ซึ่งต่อมาได้ส่งอิทธิพลโดยตรงต่อรูปแบบการตรากฎหมายและกระบวนการยุติธรรมในดินแดนสุวรรณภูมิและอาณาจักรไทยยุคต้น (ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, 2552) คัมภีร์ธรรมศาสตร์ (Dharmasastra) ถือเป็นวรรณคดีทางศาสนาที่มีสถานะเป็น สมฤทธิหรือคัมภีร์แห่งหลักธรรมคำสอนอันศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งได้รับการยกย่อง

ว่าเป็นรากฐานสำคัญของกฎหมายในสังคมอินเดียโบราณ พัฒนาการของคัมภีร์ธรรมศาสตร์มีที่มาจากกฎหมายประเภทธรรมสูตร (Dharmasutra) ซึ่งเป็นบันทึกคำสอนเชิงจารีตเกี่ยวกับหน้าที่ทางศีลธรรมและการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยอ้างอิงจากหลักธรรมและคำสอนทางศาสนา (ธานินทร์ กรัยวิเชียร, 2518)

สาระสำคัญของคัมภีร์ธรรมศาสตร์ตั้งอยู่บนแนวคิดกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) ที่มองว่า ธรรมะ (Dharma) และกฎหมาย (Law) เป็นศาสตร์เดียวกัน กล่าวคือ ธรรมะเป็นกฎสากลที่ดำรงอยู่เหนือมนุษย์ และมนุษย์ทุกคนย่อมต้องปฏิบัติตามกฎแห่งธรรมนี้เพื่อธำรงไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม หลักการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างศาสนา ศีลธรรม และกฎหมาย ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของระบบกฎหมายในสังคมอินเดียโบราณ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2525) เนื้อหาทั้งหมดของคัมภีร์ธรรมศาสตร์สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของสังคมอินเดียโบราณ ในการจัดระเบียบกฎหมายและจารีตประเพณี ให้อยู่ภายใต้กรอบของหลักธรรมะ ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของระบบกฎหมายที่มุ่งเน้นความสมดุลระหว่างกฎแห่งศีลธรรม และกฎแห่งมนุษย์ เพื่อธำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมและความสงบสุขของสังคมโดยรวม

คัมภีร์ธรรมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์หลักในการกำหนดแนวทางการพิจารณาและการตัดสินคดีความในลักษณะของการพิพากษาอรรถคดี (adjudication of disputes) โดยจำแนกประเภทของคดีตามต้นเหตุแห่งข้อพิพาท ซึ่งในคัมภีร์เรียกว่า มูลอรรถ (Mūla-artha) หรือรากเหง้าของข้อพิพาท เพื่อให้สามารถพิจารณาความได้อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับหลักธรรมะ (ประมุข สุวรรณศรี, 2550) ผู้เรียบเรียงคัมภีร์ได้จัดลำดับมูลอรรถออกเป็น 18 หมวด หรือที่เรียกว่า มารค (Mārga - แปลว่า มรรค หรือหนทางแห่งคดี) โดยแต่ละหมวดเป็นการจำแนกประเภทของข้อพิพาทตามลักษณะของสิทธิ หน้าที่ หรือการกระทำที่เป็นต้นเหตุของความขัดแย้งในทางสังคมและเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น ข้อพิพาทว่าด้วยทรัพย์สิน การยืมเงิน การซื้อขาย การจำนำ การมรดก การลักทรัพย์ และการละเมิด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาระบบการพิจารณาคดีในเชิงโครงสร้างที่มีความเป็นระบบแบบแผน (ประเสริฐ ฐ นคร, 2514)

นอกจากนี้ หลักการว่าด้วยมูลอรรถในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ ยังถือเป็นต้นแบบของการจำแนกประเภทคดีในกฎหมายสมัยใหม่ โดยเฉพาะในส่วนของคดีแพ่งและคดีอาญาซึ่งเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองทรัพย์สิน สิทธิในกรรมสิทธิ์ และความรับผิดชอบจากการกระทำละเมิด อันเป็นแนวคิดพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สินในระบบกฎหมายยุคต่อมา ทั้งในดินแดนอินเดียเองและในประเทศต่าง ๆ ที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมและกฎหมายจากอารยธรรมอินเดีย รวมถึงราชอาณาจักรไทย

คัมภีร์ธรรมศาสตร์ (Dharmasastra) มิได้เป็นเพียงคัมภีร์ทางศาสนาที่รวบรวมหลักธรรมคำสอนเท่านั้น หากแต่เป็นเอกสารทางกฎหมายที่สะท้อนถึงรากฐานทางความคิด ด้านศีลธรรม จารีตประเพณี และเหตุผลทางสังคม ที่หลอมรวมกันอย่างกลมกลืน เพื่อสร้างระบบการยุติธรรมที่มีความชอบธรรมทั้งในทางโลกและทางธรรม อันเป็นลักษณะเฉพาะของอารยธรรมตะวันออก คัมภีร์ธรรมศาสตร์ได้วางหลักการสำคัญที่มองว่า ธรรมะ (Dharma) และกฎหมาย (Law) เป็นสิ่งเดียวกัน กล่าวคือ กฎหมายมิได้เป็นเพียงคำสั่งของผู้มีอำนาจ หากแต่เป็นสิ่งที่ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องและความยุติธรรมตามครรลองแห่งธรรมะ การบังคับใช้กฎหมายจึงต้องมุ่งรักษาความสมดุลระหว่างสิทธิ หน้าที่ และศีลธรรมของบุคคลในสังคม หลักการนี้ ทำให้การปกครองและการพิจารณาคดีในสมัยโบราณมิได้ยึดถือเพียงตัวบทหรือกระบวนการทางกฎหมายเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับเจตนา คุณธรรม และพฤติกรรมของผู้กระทำด้วย

นอกจากนี้ คัมภีร์ธรรมศาสตร์ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างระเบียบทางสังคม โดยกำหนดหน้าที่ของบุคคลในแต่ละวรรณะ (Varna) และแต่ละช่วงชีวิต (Ashrama) อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนชั้นมีบทบาทและความรับผิดชอบที่สอดคล้องกับธรรมะของตน แนวคิดนี้มีอิทธิพลโดยตรงต่อการจัดโครงสร้างทางสังคมและกฎหมายในดินแดนเอเชียใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงราชอาณาจักรไทย ที่รับแนวคิดเรื่อง กษัตริย์ธรรมิกราช หรือธรรมราชา (Dharmaraja) ซึ่งถือว่ากษัตริย์เป็นผู้ทรงธรรม มีหน้าที่ปกครองประชาชนด้วยความเมตตา ยุติธรรม และไม่ลำเอียง (โรเบิร์ต แลงการ์ด, 2526)

ในทางกฎหมาย คัมภีร์ธรรมศาสตร์ถือเป็นต้นแบบของการจัดหมวดหมู่คดี ความรับผิดชอบ และการพิจารณาข้อพิพาทอย่างมีระบบ โดยเฉพาะการกำหนดมูลบรรพ 18 ประการ ซึ่งเป็นการจำแนกประเภทของคดี เช่น คดีทรัพย์ คดีหนี้ คดีละเมิด และคดีลักทรัพย์ เป็นต้น หลักเกณฑ์เหล่านี้สะท้อนถึงการพัฒนากระบวนการยุติธรรมที่เป็นแบบแผน และมีเหตุผล ทั้งยังวางรากฐานให้กับระบบกฎหมายในยุคต่อมา ทั้งในอินเดีย มอญ พม่า และไทย (แสวง บุญเฉลิมวิภาส และอดิรุจ ต้นบุญเจริญ, 2567)

โดยสรุป คัมภีร์ธรรมศาสตร์จึงมิได้เป็นเพียงแหล่งคำสอนทางศาสนา หากแต่เป็นต้นธารแห่งนิติธรรมที่รวมเอาหลักคุณธรรมและเหตุผลทางสังคมไว้ในระบบเดียวกัน เพื่อสร้างสังคมที่สงบสุขและเป็นธรรม หลักการดังกล่าวได้กลายเป็นแบบแผนสำคัญของการพัฒนากฎหมายในอารยธรรมตะวันออก และเป็นรากฐานให้กฎหมายไทยยุคต้นให้ความสำคัญกับทั้งความยุติธรรมทางโลก (Legal Justice) และความยุติธรรมทางธรรม (Moral Justice) อย่างสมดุล

ลักษณะของการกระทำความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์

การพิจารณาลักษณะของการกระทำในความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ ปรากฏอยู่ใน คัมภีร์ธรรมสัทธัม (Dharmasattham) ซึ่งเป็นคัมภีร์กฎหมายเก่าที่ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากระบบกฎหมายของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู อันมีรากฐานมาจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์ (Dharmasastra) โดยคัมภีร์ดังกล่าว ได้กำหนดลักษณะของการกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ไว้อย่างเป็นระบบ แยกออกเป็นหมวดหมู่ตามต้นเหตุแห่งความเสียหาย เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการพิจารณาคดีและการชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย คัมภีร์ธรรมสัทธัมได้จำแนกความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ออกเป็นหลายประเภท โดยอาศัยเกณฑ์ของแหล่งที่มาหรือสาเหตุแห่งความเสียหาย (ประมุข สุวรรณสร, 2550) ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประการสำคัญ ได้แก่

ประการแรก การกระทำที่เกิดจากบุคคล (Human Acts) เป็นกรณีที่บุคคลกระทำให้โดยตรงจนก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของผู้อื่น เช่น การก่อสร้างสิ่งปลูกสร้าง หรือสิ่งกีดขวางทางน้ำในพื้นที่ที่ทำให้เกิดความเสียหายแก่ที่ดินและพืชผลของผู้อื่น การทำลายเครื่องหมายแสดงเขตที่ดิน เช่น การขุดทำลายสันทุ่ง การถมคู การเปลี่ยนแปลงเส้นทางน้ำ การตัดเชื้อกหรือเสาที่ใช้กำหนดขอบเขตที่ดิน รวมถึงการรื้อป้ายบอกทาง ทั้งหมดนี้ถือเป็นการกระทำอันก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น ผู้กระทำความผิดต้องรับผิดชอบชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามหลักแห่งกฎหมายและจารีต (โรเบิร์ต แลงการ์ด, 2526)

ประการที่สอง การกระทำที่เกิดจากสัตว์ (Acts by Animals) เป็นกรณีที่สัตว์ซึ่งอยู่ในความครอบครองของบุคคลหนึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินหรือสัตว์ของผู้อื่น เช่น กรณีโคหรือกระบือที่ผูกติดอยู่กับโคหรือกระบือของอีกฝ่ายหนึ่ง เกิดการขวิดกันจนทำให้สัตว์ของผู้อื่นถึงแก่ความตาย เจ้าของสัตว์ที่ก่อเหตุต้องรับผิดชอบในการชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามหลักแห่งความรับผิดชอบในฐานะเจ้าของทรัพย์ (liability of the owner) ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญที่สะท้อนถึงความรับผิดชอบในทางแพ่งในยุคต่อมา (ชาคริต อนันทรวัน, 2556)

ประการที่สาม ความเสียหายอันเกิดจากทรัพย์ของผู้อื่น (Damage by Property or Object) หมายถึง กรณีที่ทรัพย์หนึ่งเป็นเหตุให้ทรัพย์อื่นเสียหาย โดยอาจเกิดจากเหตุสุดวิสัย หรือความประมาทของผู้ครอบครอง เช่น หากเรือลำหนึ่งถูกพายุพัดจนไปชนเรือของผู้อื่นจนเกิดความเสียหาย ถือเป็นเหตุสุดวิสัยไม่ก่อให้เกิดความรับผิด แต่หากเรือที่กำลังขึ้นบกชนกับเรือที่กำลังออกทะเล จนเรืออีกฝ่ายได้รับความเสียหายหรือจมลง เจ้าของเรือที่เป็นต้นเหตุ ย่อมต้องรับผิดชอบในการชดเชยค่าสินไหมทดแทน ทั้งนี้ ในกรณีที่เรือใหญ่กับเรือเล็กแล่นสวนกันในลำน้ำ กฎหมายได้กำหนดให้เรือใหญ่ต้องเป็นฝ่ายหลีกเลี่ยง หากละเลยไม่ปฏิบัติและเกิดความเสียหายต่อเรือเล็ก เจ้าของเรือเล็กย่อมมีสิทธิเรียกร้อง

ค่าสินไหมทดแทนได้ตามหลักแห่งความรับผิดทางละเมิด (Tort Liability) (ประเสริฐ ณ นคร, 2514)

โดยสรุป จากเนื้อหาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าคัมภีร์ธรรมศาสตร์ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ว่าด้วยความรับผิดจากการทำให้ทรัพย์สินของผู้อื่นเสียหายไว้อย่างละเอียด โดยมีลักษณะคล้ายคลึงกับหลักกฎหมายแพ่งในยุคปัจจุบัน ซึ่งให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลแห่งความเสียหาย ตลอดจนหลักความรับผิดของเจ้าของทรัพย์สินและผู้ควบคุมดูแลทรัพย์สิน อันถือเป็นรากฐานสำคัญของพัฒนาการด้านกฎหมายแพ่งและอาญาในเวลาต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สินตามระบบกฎหมายไทย

ลักษณะของทรัพย์สินที่กฎหมายคุ้มครอง

ทรัพย์สินที่เป็นวัตถุแห่งการกระทำในความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สิน ตามคัมภีร์ธรรมศาสตร์ (Dharmasattham) ส่วนใหญ่เป็นทรัพย์สินที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ อาทิ พืชพันธุ์ สัตว์เลี้ยง ปศุสัตว์ และเครื่องหมายแสดงอาณาเขตของที่ดิน ทั้งนี้กฎหมายในคัมภีร์ดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการคุ้มครองทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและเศรษฐกิจในสังคมเกษตรกรรม ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของสังคมอินเดียและอุษาคเนย์โบราณ นอกจากนี้ คัมภีร์ธรรมศาสตร์ ยังมีบทบัญญัติที่รับรองกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินโดยอาศัยหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร โดยเฉพาะในคดีพิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดินและแหล่งน้ำ ทั้งสองฝ่ายจำเป็นต้องแสดงหลักฐานความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ เช่น ศิลาจารึก หรือบันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษรอื่นๆ เพื่อสนับสนุนข้อเรียกร้องของตน ศาลจะวินิจฉัยให้สิทธิแก่ฝ่ายที่สามารถนำเสนอหลักฐานดังกล่าวได้อย่างชัดเจน ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญของการยอมรับพยานหลักฐานเอกสาร (Documentary Evidence) ในกระบวนการยุติธรรมยุคโบราณ (ประมุข สุวรรณศรี, 2550)

นอกจากเอกสารแล้ว กฎหมายยังรับรองการแสดงอาณาเขตของกรรมสิทธิ์โดยใช้สัญลักษณ์ทางกายภาพต่าง ๆ เช่น ต้นไม้ พุ่มไม้ หลุมบ่อน้ำ แม่น้ำ คูน้ำ ทะเลสาบ ทางเดิน ถนน เนินเขา ตอไม้ ก้อนหิน ทราย เศษหม้อ ถ่าน กะโหลกแก้ว กระดุกสัตว์ ป้ายบอกทาง หรือเสา เพื่อใช้เป็นเครื่องหมายกำหนดเขตที่ดิน ทั้งนี้ หากที่ดินใดไม่มีเครื่องหมายแสดงเขตเช่นว่านี้ กฎหมายกำหนดให้บุคคลผู้ทรงศีลหรือผู้เป็นที่เคารพในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน พระภิกษุ หรือพราหมณ์ เป็นผู้ทำหน้าที่ชี้ขอบเขตแทนเจ้าของกรรมสิทธิ์ และหากอสังหาริมทรัพย์ใดไม่มีเครื่องหมายหรือขอบเขตที่แน่นอน ย่อมถือว่าไม่อาจถือกรรมสิทธิ์ได้โดยสมบูรณ์ หลักเกณฑ์ดังกล่าวสะท้อนถึงแนวคิดเรื่อง การรับรองกรรมสิทธิ์โดยการครอบครองและการแสดงเขตแดน (Possession and Boundary Recognition) ซึ่งต่อมา

ได้กลายเป็นพื้นฐานของแนวคิดด้วย สิทธิในอสังหาริมทรัพย์ ในกฎหมายไทยโบราณ (แสง บุญเฉลิมวิภาส และอดิรุจ ต้นบุญเจริญ, 2567)

การจำแนกประเภทของทรัพย์สินในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ ยังมีอิทธิพลต่อระบบการแบ่งประเภททรัพย์สินในกฎหมายสมัยกรุงสุโขทัย โดยพบว่า มีแนวคิดการแบ่งทรัพย์สินออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ ทรัพย์สินที่เคลื่อนที่ไม่ได้ หรือทรัพย์สินถาวร (อสังหาริมทรัพย์ในความเข้าใจปัจจุบัน) และทรัพย์สินที่เคลื่อนที่ได้ หรือทรัพย์สินขงคมหรือธน (สังหาริมทรัพย์ในปัจจุบัน) ต่อมา ได้มีการขยายแนวคิดการจำแนกทรัพย์สินออกเป็นทรัพย์สินที่มีวิญญาณ (วิญญาณก) เช่น ช้าง ม้า โค กระบือ และทรัพย์สินที่ไม่มีวิญญาณ (อวิญญาณก) เช่น ผ้าแพรพรรณ แก้วแหวน เงินทอง เป็นต้น แม้การแบ่งประเภททรัพย์สินเช่นนี้ จะยังไม่มีผลทางกฎหมายโดยตรงในสมัยนั้น แต่ถือเป็นหลักฐานที่สำคัญในการทำความเข้าใจถึงเกณฑ์และวิธีคิดของมนุษย์ในยุคโบราณเกี่ยวกับการจัดจำแนกทรัพย์สินตามลักษณะของการใช้สอยและคุณค่าทางเศรษฐกิจ (ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, 2552)

กล่าวโดยสรุป การบัญญัติในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ ไม่เพียงแสดงให้เห็นถึงการคุ้มครองทรัพย์สินในมิติทางศาสนาและศีลธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นต้นแบบของการรับรองกรรมสิทธิ์ในเชิงนิติกรรม ซึ่งมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อวิวัฒนาการของกฎหมายทรัพย์สินในสังคมไทยยุคต้น

เจตนาในการกระทำความผิด

คัมภีร์ธรรมศาสตร์ (Dhammasattham) มิได้ปรากฏแนวคิดในการกำหนดขอบเขตและลักษณะของเจตนา ในการกระทำความผิดไว้อย่างชัดเจนเช่นเดียวกับที่ปรากฏในระบบกฎหมายสมัยใหม่ หากแต่ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในเชิงพฤติกรรมว่า ผู้กระทำความผิด คือ บุคคลซึ่งได้กระทำต่อทรัพย์สินบางประเภทตามที่กฎหมายกำหนด โดยอาศัยการเคลื่อนไหวร่างกาย อันเป็นการแสดงออกของพฤติกรรม และมีความรู้หรือการตระหนักรู้ว่าการกระทำของตนเป็นการกระทำที่มีผลต่อทรัพย์สินของผู้อื่น กล่าวอีกนัยหนึ่ง แนวคิดเรื่องความผิดในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ ยังอยู่บนพื้นฐานของการกระทำที่เป็นผลโดยตรงต่อวัตถุหรือทรัพย์สิน มิได้มุ่งพิจารณาถึงสภาวะจิตใจของผู้กระทำหรือระดับของเจตนาอย่างละเอียดเช่นเดียวกับหลักกฎหมายอาญาในปัจจุบัน ทั้งนี้ คัมภีร์มิได้บัญญัติให้มีความรับผิดในกรณีการกระทำโดยประมาท (Negligence) หรือความผิดโดยปราศจากเจตนา โดยเฉพาะ หากแต่กำหนดเพียงว่าเมื่อมีการกระทำที่ส่งผลให้ทรัพย์สินของผู้อื่นเสียหาย ผู้กระทำย่อมต้องรับผิดในการชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่เจ้าของทรัพย์สินตามความเสียหายที่เกิดขึ้น (ชาคริต อนันทรวัน, 2556)

โดยสรุป แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การรับผิดในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ตั้งอยู่บนหลักแห่งผลของการกระทำ (Consequence-Based Liability) มากกว่าหลักสภาพจิตใจ

ของผู้กระทำ (Mental Element) ซึ่งเป็นการมุ่งคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลมากกว่าการลงโทษทางศีลธรรมหรือเจตนาทางจิตใจ อันถือเป็นลักษณะเฉพาะของกฎหมายในสมัยโบราณ ที่มุ่งรักษาความสงบเรียบร้อยและสมดุลงานสังคม มากกว่าการพิจารณาเจตนาทางอาญาในเชิงนามธรรม (คณพล จันทน์หอม, 2565)

โทษสำหรับความผิด

คัมภีร์ธรรมสัทธัม (Dharmasattham) ได้บัญญัติหลักเกณฑ์การกำหนดโทษสำหรับความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ไว้ในลักษณะของการชดเชยค่าสินไหมทดแทน (Compensation) โดยพิจารณาตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง รวมถึงการชดเชยตามมูลค่าของทรัพย์สินที่เสียหาย ทั้งนี้ ไม่ปรากฏแนวคิดการลงโทษที่มีลักษณะกระทบต่อร่างกายของผู้กระทำผิด (Corporal Punishment) แต่อย่างใด การกำหนดโทษในคัมภีร์ดังกล่าวจึงมีลักษณะใกล้เคียงกับหลักกฎหมายแพ่งสมัยใหม่ ที่มุ่งเน้นการเยียวยาความเสียหายแทนการลงโทษทางอาญา หลักเกณฑ์การลงโทษในคัมภีร์ธรรมสัทธัม พิจารณาจากประเภทและมูลค่าของทรัพย์สินที่ได้รับความเสียหาย ตัวอย่างเช่น ในกรณีการทำร้ายหรือทำให้สัตว์เลี้ยงที่มีมูลค่าสูงได้รับอันตราย เช่น โคหรือกระบือ ซึ่งเป็นสัตว์สำคัญต่อเศรษฐกิจและการดำรงชีพของชุมชน กฎหมายกำหนดให้ผู้กระทำต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนเป็นจำนวนยี่สิบเท่าของมูลค่าทรัพย์สินนั้น และหากสัตว์ถึงแก่ความตาย ผู้กระทำต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพิ่มเติมตามมูลค่าความเสียหาย ส่วนในกรณีสัตว์ได้รับบาดเจ็บ ผู้กระทำต้องรับผิดชอบชดเชย ค่ารักษาพยาบาลของสัตว์ตามสมควร ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดเรื่องการเยียวยาความเสียหายตามหลักความเป็นธรรมและคุณค่าทางเศรษฐกิจของทรัพย์สิน (คณิต ณ นคร, 2551)

อย่างไรก็ตาม คัมภีร์ธรรมสัทธัมได้กำหนดข้อยกเว้นความรับผิดทางกฎหมายในบางกรณี โดยถือเป็นหลักจำกัดความรับผิดของผู้กระทำ ได้แก่ กรณีสัตว์ตายเพราะเหตุสุดวิสัย เช่น การตายเนื่องจากความเจ็บป่วย หรือสัตว์ทำร้ายกันเอง เจ้าของสัตว์ย่อมไม่ต้องรับผิดชอบชดเชยความเสียหาย กรณีเจ้าของที่ดินละเลยต่อการป้องกัน เช่น หากเจ้าของสวนหรือเจ้าของไร่ไม่ได้สร้างรั้วหรือเครื่องป้องกันเพื่อคุ้มครองผลผลิตของตนจากการทำลายของสัตว์ กฎหมายกำหนดให้เจ้าของสัตว์ไม่ต้องรับผิดชอบชดเชยค่าเสียหายแก่เจ้าของที่ดิน และกรณีการกินผลไม้ของผู้อื่นเพราะความหิวโหย หากบุคคลหนึ่งกินผลไม้ของผู้อื่นโดยมิได้รับอนุญาตแต่ด้วยความจำเป็นเพื่อประทังชีวิต ย่อมไม่มีความผิด แต่หากนำผลไม้กลับไปเพื่อประโยชน์ของตนเอง จะต้องรับผิดชอบในการชดเชยค่าสินไหมทดแทน ทั้งนี้ หากเป็นการกระทำในลักษณะพิเศษ เช่น ศิษย์กินผลไม้ของครู ทาสกินผลไม้ของนาย หรือบุตรกินผลไม้

ของบิดามารดา กฎหมายถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ต้องรับโทษ เนื่องจากอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ทางสถานะทางสังคมและศีลธรรม (กิตติศักดิ์ ปรกติ, 2560)

เมื่อเปรียบเทียบกับคัมภีร์มานวธรรมศาสตร์ (Manusmṛti) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์พระเวทของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ คัมภีร์มานวธรรมศาสตร์กำหนดโทษในลักษณะการลงโทษทางอาญา (Penal Sanction) ที่กระทำต่อร่างกายของผู้กระทำความผิด โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวกับการทำร้ายหรือฆ่าสัตว์ เช่น หากผู้ใดฆ่าช้าง ม้า อูฐ หรือวัว ซึ่งเป็นสัตว์มีค่า พระวิษณุได้กำหนดโทษให้ตัดมือหรือเท้าของผู้กระทำเพื่อเป็นการลงโทษทางศาสนา ส่วนกรณีการฆ่าหรือทารุณกรรมสัตว์ที่มีมูลค่าน้อยกว่า เช่น แมว สุนัข ไก่ หรือฟงพอน กฎหมายกำหนดให้ตัดจมูก หรือหากไม่ถูกลงโทษทางร่างกาย ก็จะต้องถูกปรับเป็นจำนวนปาณะ (Panah) ตามความรุนแรงของการกระทำ ในทางตรงกันข้าม คัมภีร์ธรรมศาสตร์ของมอญ ซึ่งพัฒนาในบริบททางวัฒนธรรมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลับกำหนดโทษในลักษณะการชดเชยค่าสินไหมทดแทนมากกว่าการลงโทษทางกายภาพ โดยมุ่งเยียวยาความเสียหายแก่เจ้าของทรัพย์สินมากกว่าการลงโทษผู้กระทำในเชิงศาสนา ทั้งนี้ หากสัตว์ได้รับบาดเจ็บหรือถึงแก่ความตาย ผู้กระทำต้องรับผิดชอบชดเชยตามระดับของความเสียหาย ซึ่งเป็นแนวคิดที่สะท้อนถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างกฎหมายศาสนาแบบพราหมณ์-ฮินดูของอินเดียกับกฎหมายจารีตแบบอุษาคเนย์ ที่เน้นการไกล่เกลี่ยและการชดเชยมากกว่าการลงโทษทางร่างกาย (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2525)

โดยสรุป คัมภีร์ธรรมศาสตร์ (Dharmasattham) กำหนดโทษสำหรับความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สินโดยการชดเชยค่าสินไหมทดแทน แทนการลงโทษทางร่างกาย ผู้กระทำต้องรับผิดชอบมูลค่าความเสียหายจริง นอกจากนี้ ธรรมศาสตร์ยังกำหนดข้อยกเว้นความรับผิดชอบ เช่น กรณีสัตว์ตายเพราะเหตุสุดวิสัย เจ้าของสวนละเลยการป้องกัน หรือผู้กระทำกินผลไม้ผู้อื่นเพราะความหิวโหย ตลอดจนกรณีที่มีความสัมพันธ์ทางสังคม เมื่อเทียบกับคัมภีร์มานวธรรมศาสตร์ (Manusmṛti) ของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งกำหนดโทษทางกาย เช่น ตัดมือ ตัดเท้า หรือตัดจมูก ธรรมศาสตร์ของมอญกลับเน้นการไกล่เกลี่ยและการเยียวยาสะท้อนวัฒนธรรมทางกฎหมายของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ให้ความสำคัญกับความสมานฉันท์ในสังคม มากกว่าการลงโทษเพื่อศาสนา โดยรวมธรรมศาสตร์จึงเป็นคัมภีร์ที่แสดงถึงความยุติธรรมเชิงสมดุลและมีมนุษยธรรมอย่างเด่นชัด

องค์ความรู้ใหม่

1. การขยายขอบเขตความเข้าใจเชิงประวัติศาสตร์ของกฎหมายอาญาไทย

บทความนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ในด้านพัฒนาการของความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ โดยย้อนกลับไปศึกษารากฐานแนวคิดทางกฎหมายก่อนการปฏิรูปสมัยรัตนโกสินทร์ พบว่ากฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินในสมัยก่อนกรุงสุโขทัยไม่ได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว แต่มีความเชื่อมโยงกับระบบกฎหมายและศีลธรรมของอารยธรรมอินเดีย โดยเฉพาะแนวคิดในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ (Dharmasastra) และคัมภีร์ธรรมสัทธัม (Dharmasattham) ซึ่งเน้นการเยียวยาความเสียหาย มากกว่าการลงโทษทางร่างกาย ถือเป็นการวางรากฐานให้แก่แนวคิดทางกฎหมายไทยยุคต้นในมิติของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)

2. การเชื่อมโยงกฎหมายจารีตกับแนวคิดกฎหมายแพ่งสมัยใหม่

จากการวิเคราะห์บทบัญญัติในคัมภีร์ธรรมสัทธัม พบว่า การชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามมูลค่าทรัพย์สินเป็นหลักการสำคัญที่มีลักษณะใกล้เคียงกับหลักความรับผิดชอบในทางละเมิดของกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ปัจจุบัน การศึกษาครั้งนี้ จึงก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ว่า แนวคิดทางแพ่งในเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินและการชดเชยค่าสินไหมทดแทน มิใช่สิ่งที่รับมาจากตะวันตกเพียงฝ่ายเดียว แต่มีรากทางวัฒนธรรมจากโลกตะวันออกและกฎหมายจารีตของภูมิภาคอุษาคเนย์เองด้วย

3. การอธิบายแนวคิดกรรมสิทธิ์และพยานหลักฐานในบริบทโบราณ

บทความนี้ ได้แสดงให้เห็นพัฒนาการของแนวคิดเรื่อง กรรมสิทธิ์ผ่านหลักฐานทางเอกสารและเครื่องหมายแสดงเขตแดน ซึ่งเป็นวิธีการพิสูจน์สิทธิในทรัพย์สินของสังคมโบราณ แนวคิดนี้ ได้กลายเป็นต้นแบบของหลักกรรมสิทธิ์และการครอบครองในกฎหมายไทยสมัยใหม่ จึงถือเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เชื่อมโยงแนวคิดทางนิติกรรมกับหลักฐานทางโบราณคดีและจารีตประเพณีในภูมิภาค

4. การเปิดมิติทางวัฒนธรรมของการลงโทษในกฎหมายไทย

ผลการศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง Dharmasattham กับ Manusmṛti ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ด้านมานุษยวิทยากฎหมายว่า ระบบกฎหมายของไทยและอุษาคเนย์มีลักษณะเน้นการปรองดอง การไกล่เกลี่ย และการเยียวยา มากกว่าการลงโทษแบบศาสนา ซึ่งเป็นรากของการมองกฎหมายในมิติของมนุษยธรรม (Humanitarian Legal Thought)

5. การสังเคราะห์แนวทางศึกษากฎหมายไทยเชิงเปรียบเทียบ

บทความนี้ ได้เสนอกรอบแนวคิดใหม่ในการศึกษากฎหมายไทยเชิงเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายจารีตโบราณกับกฎหมายสมัยใหม่ โดยใช้แนวทางสหวิทยาการ (Interdisciplinary Approach) ผสมผสานความรู้ด้านกฎหมาย ประวัติศาสตร์ ศาสนา

และสังคมศาสตร์ เพื่อทำความเข้าใจรากเหง้าของกฎหมายว่าด้วยทรัพย์สินและความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินอย่างรอบด้าน

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากบทความนี้ คือ การฟื้นคืนความเข้าใจต่อกฎหมายจารีตไทยในฐานะระบบที่มีความยุติธรรมเชิงสมดุลระหว่างกฎหมาย ศีลธรรม และมนุษยธรรม พร้อมทั้งชี้ให้เห็นว่า กฎหมายอาญาและแพ่งของไทยปัจจุบันมิได้เป็นผลผลิตของอิทธิพลตะวันตกเพียงฝ่ายเดียว หากแต่มีรากฐานจากภูมิปัญญาและหลักธรรมแห่งอารยธรรมตะวันออกที่หล่อหลอมขึ้นในสังคมไทยโบราณ

สรุป

จากการวิเคราะห์เนื้อหาทั้งหมดของบทความตามรอยแนวคิดของความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สินของราชอาณาจักรไทยในอดีตสมัยก่อนกรุงสุโขทัย พบว่า เนื้อหาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการเขียน และสามารถสรุปองค์รวมของสาระสำคัญพร้อมข้อเสนอแนะได้ดังนี้

การศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายพัฒนาการและรากฐานทางความคิดของความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สินในกฎหมายไทย โดยย้อนกลับไปสำรวจยุคก่อนกรุงสุโขทัยซึ่งเป็นช่วงที่สังคมไทยได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมอินเดียในด้านศาสนา การปกครองและระบบกฎหมาย โดยเฉพาะจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์ (Dharmasastra) และคัมภีร์ธรรมสัทธัม (Dharmasattham) ซึ่งเป็นแหล่งรวมหลักธรรม จารีต และแนวคิดว่าด้วยความยุติธรรมในสังคมเกษตรกรรม

กฎหมายในคัมภีร์ธรรมสัทธัมได้วางหลักการเกี่ยวกับความรับผิดชอบจากการทำให้ทรัพย์สินของผู้อื่นเสียหายอย่างมีระบบ โดยจำแนกสาเหตุแห่งความเสียหายเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1. การกระทำของบุคคล 2. การกระทำของสัตว์ และ 3. ความเสียหายจากทรัพย์สินอื่น ทั้งนี้มีได้มุ่งเน้นการลงโทษทางร่างกาย แต่ให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามมูลค่าความเสียหายจริง ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดความยุติธรรมเชิงเยียวยา (Restorative Justice) มากกว่า ความยุติธรรมเชิงทัณฑ์ นอกจากนี้ กฎหมายยังรับรองสิทธิในกรรมสิทธิ์โดยอาศัยหลักฐานเอกสารและเครื่องหมายแสดงเขตแดน ซึ่งถือเป็นต้นแบบของแนวคิดเรื่องกรรมสิทธิ์และการครอบครองในกฎหมายไทยยุคต่อมา ทรัพย์สินที่ได้รับความคุ้มครอง ได้แก่ พืชผล ปศุสัตว์ และที่ดิน ซึ่งเป็นทรัพย์สินสำคัญต่อการดำรงชีพของมนุษย์ เมื่อเปรียบเทียบกับ คัมภีร์มานวธรรมศาสตร์ (Manusmṛiti) ที่เน้นการลงโทษทางศาสนา จะเห็นว่าธรรมสัทธัมของมอญให้ความสำคัญกับการไกล่เกลี่ย การเยียวยา และความสมานฉันท์ในสังคมมากกว่า ทั้งนี้ เป็นลักษณะเฉพาะของระบบกฎหมายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มุ่งรักษาความสงบและความยุติธรรมทางสังคม

บทความนี้ได้เปิดมุมมองใหม่ว่า กฎหมายไทยในสมัยโบราณมิใช่เพียงการจำลองแบบกฎหมายอินเดีย หากแต่เป็นการปรับใช้หลักธรรมให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย โดยให้ความสำคัญต่อการเยียวยาความเสียหาย และการธำรงสมดุลแห่งสังคม ซึ่งเป็นรากฐานของระบบกฎหมายไทยในเวลาต่อมา

เอกสารอ้างอิง

- กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2560). *ความเป็นมาและหลักการใช้นิติวิธีในระบบซีวิลลอว์และคอมมอนลอว์* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- คณพล จันทน์หอม. (2565). *กฎหมายอาญา ภาคความผิด* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- คณิต ณ นคร. (2551). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- จิตติ ติงศภักดิ์. (2553). *กฎหมายอาญา ภาค 2 ตอน 2 และภาค 3* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: เนติบัณฑิตยสภา.
- ชัชพล ไชยพร. (2561). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย : ภาคก่อนปฏิรูป* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ชัย เรืองศิลป์. (2527). *ประวัติศาสตร์ไทย สมัย 2352-2453. [ล. 2] ด้านเศรษฐกิจ*. กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- ชาคริต อนันทรารวัน. (2556). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2552). *มุมมองใหม่ในกฎหมายอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2518). *หลักการบริหารรัฐกิจ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2525). *หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- ประมุข สุวรรณสร. (2550). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยทรัพย์*. กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ.
- ประเสริฐ ณ นคร. (2514). *มั่งรายศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เลี้ยงเซียงจงเจริญ.
- โรเบิร์ต แลงการ์ด. (2526). *คำสอนชั้นปริญญาโท พุทธศักราช 2478 เล่ม 1 : ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย (กฎหมายเอกชน) ข้อความเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส และอดิรุจ ต้นบุญเจริญ. (2567). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.